

تغییر نقش الگویی مربیان در نارسایی تربیت دینی متربیان

فاطمه رهبر^۱

چکیده

نقش مربیان در نظام آموزشی، به ویژه در حوزه تربیت دینی، فراتر از انتقال مفاهیم نظری است. آن‌ها به عنوان الگوهای عملی، نقش مهمی در تقویت هویت دینی، انتقال ارزش‌ها و باورهای اخلاقی و ایجاد انسجام اجتماعی ایفا می‌کنند. با این حال، تغییرات گسترده در سبک زندگی، نفوذ رسانه‌ها و فضای مجازی، فاصله نسلی میان مربیان و متربیان، و ضعف در آموزش تخصصی مربیان، این نقش را تضعیف کرده و موجب نارسایی در تربیت دینی متربیان شده است. پیامدهای این نارسایی شامل کاهش علاقه به آموزه‌های دینی، سردرگمی در هویت دینی، گسترش گرایش به ارزش‌های غیراخلاقی، و کاهش انسجام اجتماعی است. این پژوهش با بهره‌گیری از منابع علمی و روش تحلیل محتوای کیفی، نقش الگویی مربیان و تأثیر آن بر نارسایی تربیت دینی متربیان بررسی شده و یافته‌ها با مبانی دینی و پژوهش‌های پیشین اعتبارسنجی و به‌صورت تحلیلی ارائه گردیده است. این مقاله با تحلیل دلایل این تغییرات، چالش‌های پیش‌روی مربیان در ایفای نقش الگویی را بررسی کرده و راهکارهایی نظیر توانمندسازی مربیان از طریق آموزش‌های تخصصی، به‌روزرسانی محتوای دینی متناسب با نیازهای نسل جدید، استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی، و تقویت ارتباط میان مربیان و متربیان را پیشنهاد می‌دهد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بازسازی نقش الگویی مربیان، از طریق ایجاد تعامل مؤثر میان مدرسه و خانواده و تقویت جایگاه اجتماعی مربیان، می‌تواند گامی اساسی در ارتقای تربیت دینی و اخلاقی متربیان باشد. این اقدام، ضمن تقویت هویت دینی و معنوی دانش‌آموزان، به بهبود انسجام اجتماعی و کاهش ناهنجاری‌ها در سطح جامعه کمک خواهد کرد.

واژگان کلیدی: تربیت، تربیت دینی، مربی، مربی

^۱ .طلبه سطح دو مدرسه علمیه فاطمیه سلام الله مشگین شهر-استان اردبیل

مقدمه

نظام آموزشی در هر جامعه، نقشی اساسی در انتقال ارزش‌ها، هنجارها و باورهای فرهنگی و دینی به نسل‌های جدید ایفا می‌کند. در این میان، تربیت دینی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد تربیت، مسئولیت‌سنگینی در شکل‌دهی هویت معنوی و اخلاقی متریبان بر عهده دارد. این نوع تربیت، نه تنها به انتقال دانش دینی محدود نمی‌شود، بلکه بر تقویت ایمان، اخلاق‌مداری و مسئولیت‌پذیری اجتماعی تأکید دارد. مربیان در این فرآیند، جایگاهی ویژه دارند؛ چراکه به‌عنوان الگوهای عملی، تأثیر عمیقی بر رفتار، نگرش و باورهای متریبان می‌گذارند. در گذشته، مربیان به‌دلیل جایگاه اجتماعی بالا و نقش پررنگ در زندگی روزمره دانش‌آموزان، به‌عنوان مرجع اخلاقی و معنوی شناخته می‌شدند. اما در دهه‌های اخیر، با گسترش تغییرات اجتماعی، فرهنگی و فناوری، نقش الگویی آن‌ها دچار تحولات چشمگیری شده است. نفوذ رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی، شکاف نسلی میان مربیان و متریبان، تغییر ارزش‌های اجتماعی و ضعف در توانمندسازی مربیان، از جمله عواملی هستند که این نقش را تحت تأثیر قرار داده‌اند. پیامد این تغییرات، نارسایی در تربیت دینی متریبان است که به شکل‌گیری بحران‌هایی مانند سردرگمی در هویت دینی، کاهش علاقه به آموزه‌های اخلاقی و معنوی، و گرایش به الگوهای ناهنجار منجر شده است. این نارسایی‌ها نه تنها در سطح فردی، بلکه در انسجام اجتماعی نیز تأثیرات منفی گسترده‌ای بر جای گذاشته است.

پیشینه تحقیق

پیشینه تحقیق پژوهش در حوزه تربیت دینی همواره بر اهمیت نقش الگویی مربیان تأکید داشته است. از دیدگاه اکثر اندیشمندان تعلیم و تربیت دینی، الگو بودن مربی نقشی بی‌بدیل در انتقال باورها و ارزش‌های دینی ایفا می‌کند (علی شریعتمداری، ۱۳۸۶). با این حال، تغییر شرایط فرهنگی، تحولات اجتماعی، ضعف دینداری مربیان، و نیز نفوذ فضای مجازی، موجب شده که این نقش الگویی دچار چالش‌هایی جدی شود که در نتیجه آن، تربیت دینی متریبان با نارسایی مواجه شده است (شریعتمداری، ۱۳۸۶: ۲۸). در پژوهشی که توسط محمود صالحی و همکاران (۱۴۰۳) با عنوان (بررسی نقش مدرسه در پرورش تربیت دینی نوجوانان) انجام شد ایشان چنین بیان کردند که نوجوانان بیش از هر چیز از رفتار و شخصیت مربیان تأثیر می‌پذیرند، نه صرفاً از گفتار و آموزش‌های آنان. این پژوهش نتیجه می‌گیرد که فاصله بین گفتار و رفتار مربی موجب

سلب اعتماد متربی شده و فرآیند تربیت را ناکارآمد می‌سازد (محمود صالحی و همکاران، ۱۴۰۳). همچنین، (امام زمانی و فولادیان، ۱۳۹۱) در پایان‌نامه‌شان با عنوان «تأثیر شیوه‌های جامعه‌پذیری دینی در خانواده بر دینداری نوجوانان» نشان دادند که یکی از علل افت معنویت در نسل جدید، ناهماهنگی بین رفتار مربیان دینی و ارزش‌های تبلیغ شده از سوی آنان است (امام زمانی و فولادیان، ۱۳۹۱). وی تأکید می‌کند که متربیان امروزی، به‌ویژه در عصر رسانه، به راحتی تناقض‌ها را تشخیص داده و به جای تبعیت، دچار تردید و فاصله‌گیری از دین می‌شوند. در جمع‌بندی می‌توان گفت که با وجود تأکید گسترده بر نقش الگو در تربیت دینی، در بسیاری از پژوهش‌ها، به تغییر یا تضعیف این نقش در شرایط معاصر توجه کمی شده است. بیشتر مطالعات، الگو بودن را به‌عنوان یک اصل ثابت در نظر گرفته‌اند، در حالی که این مقاله می‌کوشد تا ابعاد تغییر یافته و دلایل ناکارآمدی نقش الگویی مربیان را در بروز نارسایی‌های تربیتی تحلیل کند.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از روش توصیفی-تحلیلی، مطالعه اسنادی (کتابخانه‌ای) و روش میدانی بهره گرفته است. داده‌های پژوهش از کتاب‌ها، مقالات علمی-پژوهشی، و پایان‌نامه‌های مرتبط گردآوری شده و مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند. روش گردآوری داده‌ها به صورت مطالعه منابع معتبر و تحلیل محتوای آن‌ها انجام شده است. در این پژوهش تلاش شده تا با استفاده از منابع معتبر علمی، تغییر نقش الگویی مربیان و تأثیر آن بر نارسایی تربیت دینی متربیان بررسی شود. برای تحلیل داده‌ها، از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شده است که در آن مفاهیم کلیدی مرتبط با موضوع پژوهش استخراج و تحلیل شده‌اند. اعتبارسنجی یافته‌ها بر اساس میزان انطباق آن‌ها با مبانی دینی، تربیتی، و پژوهش‌های علمی پیشین انجام شده و نتایج به صورت تحلیلی و استنتاجی ارائه شده‌اند.

مفهوم‌شناسی

در این بخش از پژوهش به بررسی متغیرهای وابسته و مستقل پژوهش به جهت آشناسازی مخاطبان خواهیم پرداخت.

نقش الگویی مربیان

منظور از نقش الگویی مربیان، آن جنبه از حضور و رفتار مربی است که برای متربیان جنبه سرمشق و الگو دارد. مربی نه تنها آموزنده مفاهیم دینی، بلکه به‌مثابه یک شاهد زنده از دیانت، اخلاق و رفتار دینی است که

متربیان از او الگو می‌گیرند. این نقش، شامل هماهنگی میان گفتار، رفتار، منش، سبک زندگی، شیوه تعامل و نحوه مواجهه با مسائل اخلاقی و اجتماعی توسط مربی است. بر اساس آموزه‌های دینی و تربیتی، تأثیر رفتار و شخصیت مربی بسیار عمیق‌تر از آموزش صرف است و می‌تواند مبنای درونی‌سازی ارزش‌های دینی در متربیان قرار گیرد. نقش الگویی مربیان در تربیت دینی متربیان بسیار حائز اهمیت است. مربیان به عنوان الگوهای رفتاری و اخلاقی، می‌توانند تأثیر عمیقی بر شکل‌گیری شخصیت و ارزش‌های دینی دانش‌آموزان داشته باشند. مربیانی که خود دارای ویژگی‌های مثبت اخلاقی، صمیمیت و درک عمیق از آموزه‌های دینی هستند، می‌توانند به نارسایی‌های تربیت دینی پاسخ دهند. این مربیان با ایجاد ارتباط عاطفی و صمیمانه، می‌توانند دانش‌آموزان را به سمت درک بهتر و پذیرش آموزه‌های دینی هدایت کند (کریمی، ۱۳۷۴: ۱۰۱).

تغییر نقش الگویی

تغییر نقش الگویی به معنای کاهش تأثیرگذاری مربی به عنوان الگو، یا دگرگونی در ماهیت و کیفیت الگودهی اوست. این تغییر می‌تواند ناشی از عوامل فردی (مانند ضعف معنویت، ناهماهنگی گفتار و رفتار)، عوامل ساختاری (مانند کاهش منزلت اجتماعی مربیان) یا عوامل محیطی و فرهنگی (مانند نفوذ رسانه‌ها و الگوهای ناسازگار بیرونی) باشد. چنین تغییراتی، موجب کاهش پذیرش رفتار و گفتار مربی از سوی متربیان می‌شود و در نتیجه کارکرد تربیتی او تضعیف می‌گردد. تغییر نقش الگویی مربیان در نارسایی تربیت دینی متربیان به معنای تحول در شیوه‌های آموزشی و تربیتی است که مربیان باید در مواجهه با چالش‌های تربیت دینی اتخاذ کنند. مربیان به عنوان الگوهای رفتاری، می‌توانند با تغییر در رویکردهای خود، تأثیر مثبتی بر تربیت دینی دانش‌آموزان بگذارند. این تغییر می‌تواند شامل بهبود ارتباطات عاطفی، افزایش مهارت‌های شنیداری و درک عمیق‌تر از آموزه‌های دینی باشد. مربیانی که به نارسایی‌های تربیت دینی توجه می‌کنند و به دنبال راهکارهای مؤثر برای جبران آن هستند، می‌توانند با ایجاد فضایی صمیمی و احترام‌آمیز، دانش‌آموزان را به سمت درک بهتر و پذیرش آموزه‌های دینی هدایت کنند. (جهاندار ملک آبادی، ۱۴۰۳).

نارسایی تربیت دینی

نارسایی تربیت دینی به معنای عدم تحقق اهداف مطلوب در فرآیند انتقال مفاهیم، باورها، احساسات و رفتارهای دینی به متربیان است. این نارسایی ممکن است به شکل سطحی‌نگری دینی، ضعف در باورهای دینی، فاصله‌گیری از ارزش‌ها، یا حتی دین‌گریزی و بی‌تفاوتی دینی بروز یابد. ضعف در فرآیند الگوسازی از سوی مربی، یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در بروز این نارسایی‌هاست؛ چرا که متربیان بیش از آنکه از آموزه‌های گفتاری متأثر شوند، تحت تأثیر رفتار و سبک زندگی مربیان خود قرار می‌گیرند. (صدر، ۱۳۸۸).

نارسایی تربیت دینی به کمبودها و چالش‌هایی اشاره دارد که در فرآیند تربیت دینی متریبان وجود دارد. این نارسایی‌ها می‌توانند ناشی از عدم ارتباط مؤثر بین مربی و متربی، فقدان الگوهای مناسب رفتاری و یا عدم توجه به نیازهای عاطفی و روانی دانش‌آموزان باشند. همراهی و هماهنگی سخن مربیان با عمل آن‌ها باعث می‌شود که شنونده به سرعت به سخن گوینده اعتماد کند و شخصیت گوینده را به عنوان الگو قبول کند و در صورت مطابقت نداشتن قول و عمل سبب بی‌اعتمادی و به موازات آن کمترین تاثیر مثبت را خواهد گذاشت و متأسفانه این آسیب همواره تربیت دینی را تهدید می‌کند. (مدنی. ۱۳۸۶: ۱۴۵-۱۴۶). تغییر نقش الگویی مربیان در این زمینه به معنای بهبود و تحول در شیوه‌های تربیتی است. مربیان باید با درک عمیق‌تری از نیازهای متریبان و با ایجاد ارتباطات عاطفی قوی، به نارسایی‌های موجود پاسخ دهند. این تغییر می‌تواند به تقویت ارزش‌های دینی و بهبود فرآیند تربیت دینی کمک کند. بنابراین هر انسانی رفتار خود را به تناسب عقاید خویش انجام می‌دهد و هیچ کس نیست که بدون عقیده کار کند حتی افراد منافق هم که سود خود را در دورویی می‌دانند براساس همین توهم ناروا به سودمندی نفاق اعتقاد پیدا کرده اند (جوادی آملی. ۱۳۸۷: ۱۸۵).

متریبان

منظور از متریبان در این مقاله، کودکان و نوجوانانی هستند که در بستر نهادهای رسمی یا غیررسمی تربیتی، از مربیان دینی تاثیر می‌پذیرند. این افراد در مرحله حساسی از شکل‌گیری شخصیت و هویت دینی قرار دارند و از قابلیت بالایی برای الگوبرداری برخوردارند؛ به همین دلیل کیفیت الگوسازی مربیان نقش تعیین‌کننده‌ای در تربیت دینی آنان دارد. متریبان به عنوان افرادی که تحت آموزش و تربیت مربیان قرار می‌گیرند، نقش کلیدی در فرآیند تربیت دینی دارند. نارسایی‌های تربیت دینی متریبان می‌تواند ناشی از عدم توجه به نیازهای عاطفی و روانی آن‌ها، فقدان الگوهای مناسب رفتاری و یا عدم ارتباط مؤثر با مربیان باشد. شیوه متربی محور بیشتر بر اساس موعظه و تشویق و ترغیب و مانند اینها صورت می‌گیرد. تغییر نقش الگویی مربیان در این زمینه به معنای ارتقاء کیفیت آموزش و تربیت دینی است. مربیان باید با درک عمیق‌تری از نیازهای متریبان و با ایجاد ارتباطات عاطفی قوی، به نارسایی‌های موجود پاسخ دهند. این تغییر می‌تواند به تقویت ارزش‌های دینی و بهبود فرآیند تربیت دینی کمک کند و متریبان را به سمت درک بهتر و پذیرش آموزه‌های دینی هدایت کند. (صدر. ۱۳۸۸).

تربیت دینی در اسلام

تربیت دینی یکی از اصول بنیادین در نظام تربیتی اسلام است که هدف آن پرورش انسان‌هایی با ایمان، باتقوا، و پایبند به ارزش‌های الهی است.

القای صرف الگو، قدرت تحلیل، ارزیابی و انتخاب آگاهانه را در متریان تقویت کند. این شیوه موجب می‌شود که متریان با بصیرت و مسئولیت‌پذیری، الگوهای دینی را درونی کنند و از پیروی سطحی بپرهیزند. از منظر دینی نیز قرآن کریم در آیات متعددی دعوت به تعقل، تفکر و انتخاب آگاهانه نموده است (سوره زمر، ۱۸) و بر این نکته تأکید دارد که بهترین انسان‌ها کسانی هستند که سخنان مختلف را می‌شنوند و بهترین آنها را انتخاب می‌کنند. (اصغری پور، ۱۳۸۷)

۲۱- استفاده از هنر، قصه، شعر، نمایش و رسانه برای تبیین الگوها : الگودهی خشک و صرفاً گفتاری، اثر کمتری دارد. هنر ابزار مؤثری برای الگوسازی است و با قدرت تاثیرگذاری عاطفی و بیانی خود، پیام‌های دینی را از قالب‌های خشک علمی خارج کرده و در جان متریان نفوذ می‌دهد. قصه‌گویی، از شیوه‌های تربیتی پیامبران و قرآن کریم بوده است؛ چنانکه خداوند می‌فرماید: «نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ» (یوسف: ۳)، یعنی ما بهترین داستان‌ها را بر تو حکایت می‌کنیم. این نشان‌دهنده جایگاه ویژه داستان در تربیت دینی است. از سوی دیگر، هنرهای نمایشی و رسانه‌های نوین به دلیل جذابیت بصری و شنیداری، ابزار مناسبی برای الگوسازی دینی در فضای تربیتی امروز به شمار می‌روند. به ویژه در دوره نوجوانی و جوانی، استفاده از رسانه‌های دینی و تولیدات هنری ارزشی می‌تواند الگوهای مثبت دینی را در برابر هجمه الگوهای رسانه‌ای غربی تثبیت نماید. قصه‌گویی، فیلم‌های آموزنده، تئاترهای دینی، شعرهای اخلاقی و حتی بازی‌های تربیتی می‌توانند نقش الگویی مربی را تقویت کنند. (کارگر خوش و همکاران، ۱۴۰۲)

۲۲- دعا و توسل برای اثرگذاری معنوی بیشتر : مربیان دینی نباید از نیروی معنوی دعا و توکل غافل شوند. توسل به اهل‌بیت، توکل به خدا و دعا برای تأثیرپذیری دل‌ها، ابزاری است که در کنار تلاش‌های علمی و تربیتی، روح کار را پربرکت می‌کند. مربیان دینی باید با تضرع به درگاه الهی و درخواست کمک از اهل‌بیت علیهم‌السلام، برای تأثیرگذاری بیشتر بر دل‌های متریان از خداوند استعانت بجویند. چنان‌که در قرآن کریم آمده است: «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» (غافر: ۶۰)، یعنی مرا بخوانید تا اجابت کنم. علامه طباطبایی در تفسیر المیزان می‌فرماید: دعا، بهترین وسیله ارتباط با خداوند و طلب موفقیت در امور فردی و اجتماعی است. همچنین در متون دینی، توسل به پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله و اهل‌بیت علیهم‌السلام، به عنوان راهی برای جلب عنایات الهی معرفی شده است. مربیانی که با نیت خالصانه دعا می‌کنند و متوسل می‌شوند، قلب‌های آماده‌تر و اثرگذاری عمیق‌تر در مسیر تربیت دینی خواهند داشت. (اصغری پور و همکاران، ۱۳۸۷)

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که نقش الگویی مربیان، یکی از اساسی‌ترین ارکان در تحقق تربیت دینی متربیان است. تربیت دینی تنها با آموزش مستقیم محقق نمی‌شود، بلکه نیازمند حضور مربیانی است که خود مجسمه‌ای از ایمان، اخلاق و دیانت باشند. مربی الگویی کسی است که با صداقت، تعهد دینی، انسجام شخصیت، تقوای عملی و آگاهی از نیازهای متربیان، تأثیر عمیق‌تری از هر ابزار آموزشی در روح و جان متربی می‌گذارد. در جامعه کنونی که الگوهای ناسازگار با دین از طریق رسانه‌ها و فضای مجازی در دسترس نسل جدید قرار گرفته‌اند، ضعف در شخصیت دینی و ناهماهنگی گفتار و رفتار برخی از مربیان، باعث کاهش اثرگذاری آنان و بروز نارسایی‌هایی در تربیت دینی شده است. این نارسایی‌ها شامل کاهش انگیزه‌های معنوی، سطحی‌نگری دینی، دوگانگی شخصیت و بحران هویت دینی در میان متربیان است. بنابراین، بازسازی نقش الگویی مربیان ضرورتی انکارناپذیر است. این مهم باید با تقویت بعد معنوی و اخلاقی مربیان، آموزش مهارت‌های نوین تربیتی، بازنگری در محتوای آموزشی، تقویت ارتباط بین خانواده، مدرسه و رسانه، و احیای منزلت اجتماعی مربیان دنبال شود. تأکید این تحقیق بر مبانی دینی، به‌ویژه سیره پیامبر اکرم(ص) و اهل‌بیت(ع)، نشان می‌دهد که الگوسازی تربیتی، برترین و ماندگارترین روش در تربیت دینی است. که نشان‌دهنده جایگاه اخلاق و الگو بودن در تربیت است. این پژوهش با شناسایی عوامل تضعیف و تغییر نقش الگویی و ارائه راهکارهای کاربردی، می‌کوشد زمینه‌ای برای بازتعریف و تقویت این نقش فراهم آورد تا نظام تعلیم و تربیت دینی بتواند نسلی با هویت، مقاوم و دیندار تربیت کند. زیرا هیچ شیوه‌ای مانند الگو بودن بر جان متربی اثرگذار نیست، و مربی متعهد، ستون اصلی در بنای هویت دینی نسل آینده است. به‌بیان دیگر، تربیت دینی زمانی مؤثر و ماندگار خواهد بود که متربی نه فقط مفاهیم دینی را بداند، بلکه آن‌ها را در رفتار و زندگی روزمره مربی خود ببیند، لمس کند و با تمام وجود بپذیرد. این چنین است که مربی به "اسوهی حسنه" تبدیل شده و مسیر هدایت نسل آینده را هموار می‌سازد؛ مسیری که نهایت آن، تعالی فردی، اخلاقی و اجتماعی جامعه خواهد بود.

فهرست منابع

قرآن کریم.

نهج البلاغه. ترجمه و شرح محمد دشتی، قم: انتشارات مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین، ۱۳۷۹
امام سجاد (علیه سلام). الصحیفه السجادیه. دعای بیستم دعای مکارم الاخلاق ترجمه حسین انصاریان تهران
نشر دار الحدیث.

کتابها

۱. قرائتی، محسن. (۱۳۹۵). تفسیر قرآن کریم. قم: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن
۲. ابن شعبه حرانی. تحف العقول، (۱۳۸۰) مترجم بهراد جعفری. ناشر تهران دارالکتاب الاسلامیه
۳. اصغری پورو همکاران (۱۳۸۷) مشاوره با دانش آموزان در مدارس. انتشارات و رای دانش.
۴. امام خمینی، صحیفه نور جلد ۲۲ (۱۳۷۱)
۵. بندورا، آلبرت. نظریه یادگیری اجتماعی. ترجمه یوسف کریمی، تهران: انتشارات ارسباران، ۱۳۸۵.

۶. جوادی آملی، عبدالله، شریعت در آیینه معرفت . قم . مرکز نشر اسراء ۱۳۸۷
۷. داوودی، محمد (۱۳۹۰) نقش معلم در تربیت دینی ، قم پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۸. رحیمیان . علیرضا (۱۴۰۱). تربیت دینی و انتخاب گری. جایگاه هدایت مربی در انتخاب های صحیح متربیان. نشر خسرو خوبان .
۹. رضایی، اکبر و همکاران. (۱۴۰۱). روانشناسی تربیتی. انتشارات پیام نور.
۱۰. شریعتمداری، علی. (۱۳۸۶). اصول و فلسفه تعلیم و تربیت. ناشر امیرکبیر
۱۱. کریمی . عبدالعظیم . (۱۳۹۰) . نکته های روان شناختی در تربیت دینی فرزندان. نماز و مدرسه . (جلد اول) چاپ هفتم. ستاد اقامه نماز.
۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب الکافی . (۱۳۹۱) جلد دوم. مترجم حسین استادولی . ناشر دارالثقلین.
۱۳. مرزوقی . رحمت اله (۱۳۹۷) . مبانی و اصول تعلیم و تربیت اسلامی با نگاهی به تحولات دوران معاصر. انتشارات آوای نور.
۱۴. مشایخی راد . شهاب الدین (۱۳۸۸) اندیشه های تربیتی استاد شهید مرتضی مطهری ، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی بازار کتاب قائمیه
۱۵. مصباح یزدی ، محمد تقی . (۱۴۰۱). فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی ، چاپ پنجم ، انتشارات مدرسه.
۱۶. مطهری، مرتضی (۱۴۰۳). تعلیم و تربیت در اسلام. انتشارات صدرا.
۱۷. مطهری، مرتضی . (۱۴۰۲). فطرت و تربیت . انتشارات صدرا.
۱۸. وسائل الشیعه، حر عاملی، ج ۵.

مقالات

۱. ارجمند. رضوان و همکاران. (۱۳۹۵). نقش رسانه در تربیت دینی پویا دانش آموزان. سومین کنفرانس ملی روانشناسی و علوم تربیتی.
۲. امام زمانی. فربیا / فولادپان. احمد. (۱۳۹۱) تاثیر شیوه های جامعه پذیری دینی در خانواده بر دینداری نوجوانان. مرجع فراگیر مجلات علمی و تخصصی ایرانی.
۳. باقرنتاج. مرجان (۱۴۰۳). نقش الگویی معلم در تربیت دینی مدارس. ششمین کنفرانس ملی پژوهش های حرفه ای در روانشناسی و مشاوره از دیدگاه معلمان.
۴. جهاندارملک آبادی . مژگان (۱۴۰۳). ایفای نقش الگویی معلم زمینه ساز تغییر و تحول. ششمین همایش ملی پژوهش های حرفه ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم.
۵. راواک امیر. (۱۴۰۰) بررسی نقش الگویی مربیان در اثربخشی تربیت دینی. پرتال جامع علوم انسانی.

۶. رحمانی گورجی . محمد/ شیخ شعاعی . عباس . (۱۳۹۸) نقش مربی در تربیت بر اساس مبانی ملاصدرا. پرتال جامع علوم انسانی.
۷. سوار. مجید و همکاران. (۱۴۰۲) بررسی عوامل تاثیرگذار بر الگوهای عملکردی و رفتاری دانش‌آموزان. اولین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی .
۸. شرفی، محمدرضا و همکاران (۱۴۰۱). بررسی و تبیین مبانی .اهداف و اصول رویکرد معنوی به تربیت دینی از منظر علامه طباطبایی. پرتال جامع علوم اسلامی.
۹. صدر . سید موسی . (۱۳۸۸) نقش مربی در تربیت . پرتال جامع علوم انسانی.
۱۰. قائمی مقدم. محمدرضا، (۱۳۸۲). روش الگویی در تربیت اسلامی. پرتال جامع علوم انسانی.
۱۱. قربانی. ابوالفضل و همکاران (۱۴۰۲). بررسی رابطه فضای مجازی و تربیت دینی در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه (۱۴۰۲). سومین همایش ملی روان‌شناسی بالینی کودک و نوجوان.
۱۲. قلی‌پور . معصومه . (۱۴۰۳). نقش اعتقادات مربی در تربیت متربیان. اولین کنفرانس بین‌المللی انقلاب علوم انسانی اسلامی.
۱۳. کارگر خوش، سحر و همکاران (۱۴۰۲). ارائه الگوی بازی وار سازی تربیت دینی در دوره ابتدایی
۱۴. کریمی . عبد العظیم (۱۳۷۴). چاپ سوم. گفتارهایی پیرامون اثرات پنهان تربیت آسیب‌زا.
۱۵. محمود صالحی . شهین و همکاران (۱۴۰۳) بررسی نقش مدرسه در پرورش تربیت دینی جوانان از منظر قرآن و حدیث. پرتال جامع علوم انسانی.
۱۶. مدنی . آزاده. (۱۳۸۶) آسیب‌شناسی تربیت دینی . پرتال جامع علوم انسانی (کتاب نقد شماره ۴۲).
۱۷. مرادی . اسدالله . (۱۳۸۳) آسیب‌شناسی تربیت دینی (جلد دوم) گفت و گو با استادان حوزه و دانشگاه.
۱۸. وخشوری . کبری (۱۴۰۰) . نقش مدرسه و معلمان در تربیت دینی دانش‌آموزان.